

DOKUMENT KONFERENCJI
„WOKÓŁ ZAGADNIENÍ ESTETYKI ZABYTKU
PO KONSERWACJI I RESTAURACJI”
Toruń, 27-29 maja 2010 r.

Bardzo duża liczba referatów wygłoszonych podczas Konferencji oraz różnorodność tematów i wątków jakie zostały w nich poruszone, nie tylko potwierdziły **wagę ochrony estetyki** zabytków w całym złożonym procesie konserwacji i restauracji, ale ukazały też zjawisko eskalacji problemów wynikających ze współczesnej sytuacji społeczno-kulturowej i ekonomicznej. Zainteresowanie tematem Konferencji stanowi niezaprzeczalny dowód na istnienie ogromnej potrzeby dyskusji i wymiany poglądów w środowisku konserwatorów-restauratorów.

Poruszone tematy świadczą o wielkim zróżnicowaniu podejmowanych przez konserwatorów zadań, coraz częściej stających przed nietypowymi wyzwaniem, takimi jak zachowanie sztuki współczesnej, dziedzictwa techniki czy dokumentów historii XX wieku. Sytuacja ta wymaga poszukiwania coraz to nowych, niestandardowych rozwiązań - nie tylko technicznych i technologicznych, ale i estetycznych. Wymaga szerokiego spojrzenia na całokształt procesu konserwacji i restauracji, odpowiedniego przygotowania zawodowego oraz skutecznej współpracy z przedstawicielami wielu dyscyplin pokrewnych.

Przypadki relacjonowane przez uczestników Konferencji reprezentujących różne środowiska z całej Polski, były dowodem na **twórczy i autorski charakter realizacji konserwatorsko-restauratorskich**. To właśnie konserwator w wyniku wszystkich swoich działań ostatecznie decyduje o wyglądzie i estetyce zabytku. Ukazanie kreacyjnego charakteru dyscypliny konserwacji-restauracji uwypukliło równocześnie fakt, że ochrona praw autorskich konserwatorów nadal pozostawia wiele do życzenia, co w konsekwencji ma negatywny wpływ na ochronę zawodu. Tymczasem **bez ochrony zawodu konserwatora-restauratora, bez zapewnienia że prace przy zabytkach mogą wykonywać tylko osoby posiadające najwyższe kwalifikacje - nie jest możliwa skuteczna ochrona**. Odpowiednich **modyfikacji wymaga prawodawstwo dotyczące ochrony i konserwacji zabytków** - niedoskonałe, ale przede wszystkim **mało skutecznie egzekwowane w praktyce**.

Wyraźnie odczuwalnym problemem współczesnej ochrony zabytków jest osłabienie środowiska konserwatorskiego, które w aktualnej sytuacji społecznej, politycznej i ekonomicznej z trudem wypełnia swą misję. **Służby konserwatorskie utraciły należną im siłę oddziaływania wobec inwestorów i właścicieli obiektów zabytkowych, a konserwatorzy praktycy spychani są do roli wyłącznie technicznych wykonawców prac**. Ogromna szansa wynikająca ze zwiększonych w ostatnich latach środków finansowych na prace konserwatorskie paradoksalnie zwraca się przeciw zabytkom. Częste jest traktowanie prac konserwatorskich na równi z robotami budowlanymi, stosowanie procedur przetargowych, przedkładanie niskiej ceny nad wysoką jakość i profesjonalizm, wyznaczanie sztywnych terminów i kosztorysów nie uwzględniających potrzeby elastycznych zmian (np. wynikających z dokonywanych odkryć), brak obowiązkowego merytorycznego nadzoru konserwatorskiego, brak dbałości o wykonywanie prac zgodnie z zasadami konserwatorskimi.

Skutecznym antidotum na wiele problemów związanych zarówno z estetyką i ostatecznym wyglądem zabytków po pracach, jak i z organizacją kompleksowych działań,

powinno być **projektowanie konserwatorskie** oraz uznanie i umocowanie prawne tego istotnego etapu. Powinien on obowiązkowo poprzedzać sam proces konserwacji. Przy stosowanych obecnie mechanizmach finansowania i kontroli prac, w fazie realizacji często nie ma już pola manewru, co negatywnie odbija się na jakości, efektach i trwałości wyników. Tymczasem właśnie na etapie przygotowania projektu konserwator może przekonać inwestora i współuczestników przedsięwzięcia do optymalnych rozwiązań, najciekawszej wizji, ustalić przewidywany, końcowy efekt prac, jak również zaplanować odpowiednie terminy, technologie i inne szczegóły realizacji a także rozwiązania wariantowe.

Wymowa dużej części wypowiedzi jest wyrazem solidarnego niepokoju i troski środowiska o zabytki w związku z narastającą rozbieżnością między teorią a praktyką konserwatorską – na skutek komercjalizacji otaczającego nas świata. Wynikająca z procesu konserwacji i stanowiąca swoisty kanon estetyka oryginalnych obiektów zabytkowych, nie zawsze znajduje zrozumienie i nie zawsze spełnia oczekiwania społeczeństwa. W efekcie często mamy do czynienia z niekontrolowanym kształtowaniem się nowej, wynaturzonej estetyki zabytków, upiększanych pod dyktando powszechnych gustów. Dlatego godne podkreślenia jest, że misja konserwatora nie kończy się na bezpośredniej ingerencji w obiekt i kreowaniu jego estetyki, ale niezaprzeczalnie polega również na dialogu, edukacji i kształtowaniu wrażliwości odbiorców zabytków. Za wygląd zabytków i stan w jakim będą przekazane przyszłemu pokoleniu, konserwatorzy jako profesjonaliści czują się zawodowo i moralnie odpowiedzialni.

Jak wynika z wielu zaprezentowanych podczas Konferencji przykładów, ważnym aspektem kształtowania estetyki zabytku jest świadome postrzeganie go **nie tylko jako pamiątki czasu w którym powstał, ale i nośnika informacji o wydarzeniach, jakie upłynęły od jego stworzenia, nie tylko jako elementu przynależnego współczesności, ale ponad wszystko jako obiektu niepowtarzalnego, stworzonego w przeszłości i przez to w niej zakotwiczonego**. Taki sposób rozumienia zabytku zmusza do refleksji nad zagadnieniem **autentyczności** i znaczeniem decyzji konserwatora wobec **nawarstwień historycznych**, także decyzji o doborze materiałów używanych do współczesnych działań konserwatorskich. Lekceważenie złożonej natury obiektów zabytkowych jak również schematyzm działania związany między innymi z automatycznym stosowaniem technologii narzucanych przez koncerny produkujące materiały konserwatorskie i budowlane, w praktyce prowadzi do niepotrzebnego „porządkowania” zabytków, uwspółcześniania ich i unicestwiania ich indywidualności. Za sprawą takich działań masowo znikają np. ślady użytkowania zabytków, stanowiące o ich dawności i nadające im wyjątkowy charakter. Dlatego nie powinny być one przesłaniane lub zastępowane nowymi, wykonywanymi ze współczesnych materiałów warstwami, przekreślającymi wymowę oryginału. Działania takie nie tylko nadają zabytkom współczesną estetykę, ale także nieodwracalnie pozbawiają je **ustawowo chronionych wartości artystycznych, historycznych i naukowych**.

Przedstawione referaty dowodzą, jak istotna jest świadomość, że tworzenie nowej jakości estetycznej poddawanego konserwacji obiektu jest, obok widocznych działań czysto artystycznych, nieodłącznym wynikiem prac z pozoru nawet tylko czysto technicznych, a więc w założeniu pozbawionych elementu kreacji. Wiele zabiegów takich jak oczyszczanie lub ingerujące w pozornie niewidoczne warstwy zabytku wzmocnianie, konsolidacja warstw, etc, ma niezaprzeczalny wpływ na jego estetykę. Wszystkie te prace powinny być

wykonywane w sposób bardzo odpowiedzialny, ze świadomością, że **zasób zabytków jest dobrem nieodtworzalnym i nieodnawialnym**.

Jako wynik obrad sformułować można następujące zadania, które stoją przed środowiskiem ludzi związanych z ochroną zabytków – ważnych składników dziedzictwa naszej kultury:

1. **wzmocnienie służb konserwatorskich, uświadamianie zadań oraz konieczności skutecznego korzystania z instrumentów prawnych, którymi służby te dysponują,**
2. **określenie, zdefiniowanie i ochrona zawodu konserwatora-restauratora, a poprzez to wzmocnienie skuteczności ochrony zabytków,**
3. **podniesienie znaczenia projektowania konserwatorskiego w procedurze administracyjnej związanej z konserwacją-restauracją,**
4. **podjęcie misji nieustannego edukowania społeczeństwa, budzenia społecznej wrażliwości na wartości zabytków - historyczne, naukowe, artystyczne i estetyczne, misji ochrony ich autentyczności i integralności.**

Dokument opracował powołany na Konferencji Zespół Redakcyjny w składzie:

dr Monika Bogdanowska, prof. Grażyna Korpala, prof. dr hab. Wojciech Kowalski, dr hab. Janusz Krawczyk, Pan Naczelnik Zbigniew Maj, dr Anna Dorota Potocka, prof. Ivanna Prots, prof. zw. dr kwal. II st. Bogumiła J. Rouba, dr Elżbieta Szmit-Naud, prof. zw. dr Władysław Zalewski, dr inż. Antonina Żaba. Sekretarz Zespołu: mgr Anna Forczek.

Konsultacje: prof. Edward Kosakowski, mgr Malwina Rouba